

Niepełnosprawni mieszkańcy wsi

Sytuacja społeczna i zawodowa

Ważne fakty z historii Fundacji

Powołanie Fundacji Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo – fundatorzy to grupa matematyków i informatyków, Polska Akademia Nauk oraz Polskie Towarzystwo Informatyczne	1990	Charytatywne Bale Informatyków – goście corocznie przedstawiciele największych firm informatycznych i przedstawiciele środowiska informatyków, skupiając się na pozyskaniu funduszy na działalność na rzecz osób niepełnosprawnych
	1994-2005	
Warsztaty Aktywizacji Zawodowej – pionierski program mający na celu aktywizację zawodową	1996	Pierwszy portal dla osób niepełnosprawnych „Internet dla Niepełnosprawnych”
	1997	
Nagroda Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich dla redaktor naczelnej Krystyny Karwickiej-Rychlewicz za gazetę internetową „Kurier IdN”	1999-2007	„Kurier IdN”, pierwsza gazeta internetowa skierowana do środowiska niepełnosprawnych
	2001	
Krzysztof Markiewicz, twórca IdN i przewodniczący Zarządu Fundacji, otrzymuje nagrodę Billa Gatesa, w uznaniu dla znaczenia społecznego i innowacyjności portalu	2002	Nagroda Tele@ przyznana przez organizację Fuga Mundi w kategorii „Innowacje w Edukacji i Pracy”
	2003	
Inauguracja Programu e-Centra	2004	Uzyskanie statusu Organizacji Pożytku Publicznego (OPP)
Początek projektu, w wyniku którego powstają 404 Centra Kształcenia na Odległość na Wsiach	2007	Powstaje Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych w Warszawie
	2008	Fundacja rozpoczyna prowadzenie jednej z pierwszych pozarządowych Agencji Pośrednictwa Pracy
Program e-Centra zostaje wyróżniony podczas E-skills week pod patronatem Komisji Europejskiej	2009	W Opolu i Białymstoku powstają Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych
	2010	
W Łodzi i Bydgoszczy powstają Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych	2012	W Poznaniu, Rzeszowie i Wrocławiu powstają Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych
	2013	Fundacja rozpoczyna realizację największego w dotychczasowej historii ogólnopolskiego projektu aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi i małych miast
		Po 23 latach działalności Fundacja zmienia nazwę na: Fundacja Aktywizacja

1 Problem wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne zaliczają się do jednej z najbardziej narażonych na marginalizację grup społecznych. Główną przyczyną owej marginalizacji jest brak równych szans dla osób niepełnosprawnych¹.

13 grudnia 2006 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Konwencję o Prawach Osób Niepełnosprawnych (ratyfikowaną przez Polskę w dniu 6 września 2012 roku), której celem jest „popieranie, ochrona i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne oraz popieranie poszanowania ich przyrodzonej godności”².

Polska jest jednym z nielicznych krajów, w którym przeprowadzane są regularne badania statystyczne dotyczące niepełnosprawności³. Ostatnie pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego (dalej NSP, z 2011 roku⁴. Według wstępnych wyników, liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła 4 697,5 tys. (12,2%) ogółu ludności kraju. 46,1% w grupie osób niepełnosprawnych stanowili mężczyźni, a 53,9% kobiety. 3 133,3 tys. spośród osób niepełnosprawnych posiadało prawne potwierdzenie faktu niepełnosprawności. W miastach zamieszkiwało 2089,8 tys., a na wsiach 1042,1 tys. osób niepełnosprawnych⁵.

1 J. Kisielewska-Meller, *Uszkodzenie słuchu a społeczna marginalizacja, dyskryminacja, wykluczenie*, w: H. Grzesiak, M. Fryza, K. Ratajczak (red.), *Wykluczenie społeczne wczoraj i dziś*, Poznań 2012, s. 29-30.

2 Zgromadzenie Ogólne ONZ, *Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych*, New York 2006, art. 1.

3 Główny Urząd Statystyczny, *Osoby niepełnosprawne oraz ich gospodarstwa domowe 2002. Część II Gospodarstwa domowe*, Warszawa 2003, s. 23.

4 Główny Urząd Statystyczny, *Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2012, s. 63-64.

5 *Tamże*.

Literatura przedmiotu oraz dostępne wyniki badań wskazują, iż osoby niepełnosprawne zamieszkujące obszary wiejskie w największym stopniu podlegają ryzyku wykluczenia społecznego. Na terenach wiejskich występuje niższy niż w miastach poziom gospodarczy, a także znaczące trudności w dostępie do infrastruktury edukacyjnej, społecznej, teleinformatycznej i kulturalnej⁶. Czynniki te prowadzą do zjawiska tzw. podwójnej marginalizacji osób niepełnosprawnych na wsiach. Najbardziej znaczącym elementem zjawiska marginalizacji i jednocześnie wskaźnikiem rzeczywistego położenia osób niepełnosprawnych jest sytuacja na rynku pracy⁷.

2 Dane dotyczące poziomu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych

Osoby niepełnosprawne charakteryzują się najniższym wskaźnikiem zatrudnienia w Polsce i tym samym najniższym poziomem aktywności zawodowej⁸. Według wyników reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (dalej BAEL) przeprowadzanego przez Główny Urząd Statystyczny, w 2011 roku współczynnik aktywności zawodowej dla osób niepełnosprawnych od 16. roku życia wynosił 17,2%, a dla osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym (od 18. do 59/64 roku życia) – 26,4%. Współczynnik aktywności zawodowej w grupie osób pełnosprawnych wynosił odpowied-

.....
6 Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Program Rozwoju Edukacji na Obszarach Wiejskich na lata 2008-2013*, Warszawa 2008, s. 1.

7 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, dz. cyt., s. 8-9.

8 A. Chłoń-Domińczak, D. Poznańska, *Promocja zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy, Międzynarodowa Organizacja Pracy*, Budapeszt 2007, s. 13.

nio 60,7% oraz 76,7%⁹. W 2011 roku współczynnik aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi w wieku 16 lat i więcej wynosił 16% (w przypadku osób niepełnosprawnych w miastach – 17,6%). Dla grupy osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym współczynnik ten wynosił 23% (mieszkańcy wsi) oraz 28,7% (osoby zamieszkujące w miastach)¹⁰.

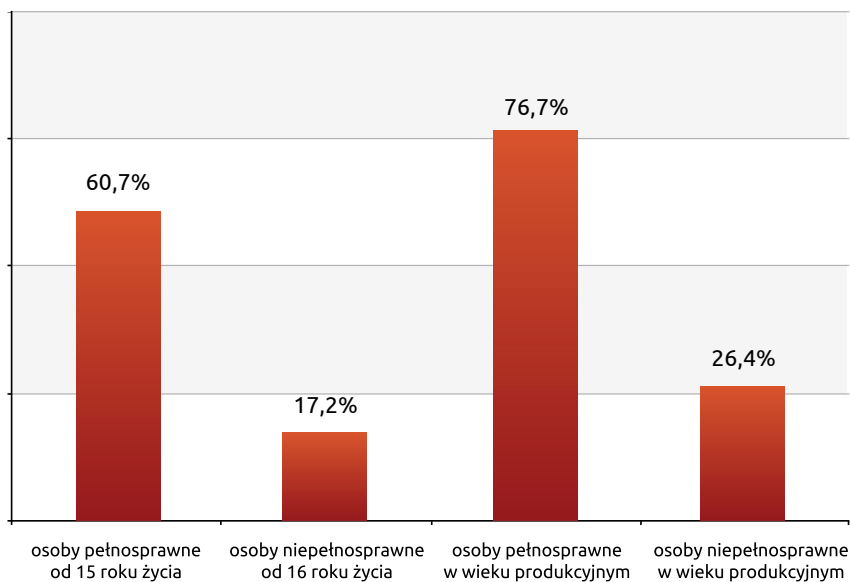
Specyfika badania BAEL sprawia, że jego wyniki nie stanowią odzwierciedlenia rzeczywistej sytuacji niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich na rynku pracy. Wynika to przede wszystkim z definicji bezrobocia stosowanej w badaniach statystyki publicznej, zgodnie z którą osoby bezrobotne to: „Osoby w wieku 15-74 lata, które spełniają jednocześnie trzy warunki:

- w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi (zgodnie z definicją pojęcia – „Pracujący według BAEL i NSP 2002¹¹”),
- aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni – tydzień badany), aby znaleźć pracę,
- były gotowe (zdolne) podjąć pracę w okresie: wg BAEL – w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym, wg NSP 2002 – w tygodniu badanym lub następnym.

9 Rada Ministrów, *Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2011 roku na rzecz realizacji uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 roku Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, Warszawa 2012, s. 9.; Główny Urząd Statystyczny, *Kwartalne Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)*, dane średnioroczne.

10 Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, *Informacja analityczna nt. sytuacji osób niepełnosprawnych w 2011 roku*. Statystyczny opis sytuacji osób niepełnosprawnych w 2011 roku, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach-/rynek-pracy/informacje-i-dane-dotyczace-rynk/>, (27.02.2013); W przypadku populacji osób niepełnosprawnych wskaźnik aktywności zawodowej określany jest dla osób, które posiadają przyznane orzeczenie o stopniu niepełnosprawności (osoby od 16 roku życia).

11 Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcie stosowane w badaniach statystycznych statystyki publicznej. Pracujący według BAEL i NSP 2002*, http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?i=d=POJ-1452.htm, (27.02.2003).

Współczynnik aktywności zawodowej w 2011 r.

Do bezrobotnych zostały zaliczone także osoby, które nie poszukiwały pracy, ponieważ oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące, oraz dodatkowy warunek w BAEL – były gotowe ją podjąć¹². Wyniki BAEL mogą nie wykazywać również tzw. bezrobocia ukrytego dotyczącego osób, które nie są zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy, a które pozostają bez pracy. Wielu mieszkańców wsi pracuje niezarobkowo w gospodarstwie domowym i/lub rolnym, co sprawia, że w badaniach statystycznych osoby te uznawane są za pracujące¹³.

.....
 12 Główny Urząd Statystyczny, *Pojęcie stosowane w badaniach statystycznych statystyki publicznej. Bezrobotni według BAEL i NSP 2002*, http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-20.htm, (27.02.2013).

13 Tamże, s. 15; B. Rokicki, A. Hryniewicka, *Definicje bezrobocia, jego przyczyny i konsekwencje*, w: Ł. Arendt, A. Hryniewicka, I. Kulak-Dolata, B. Rokicki, *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, Warszawa 2012, s. 7.

3 Obszary determinujące niski poziom aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich

Przyczyny niskiej aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi są trudne do identyfikacji i usystematyzowania¹⁴. Na podstawie literatury przedmiotu oraz dostępnych wyników badań można jednak wskazać główne obszary determinujące niski poziom aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich. Zalicza się do nich: środowisko rodzinne, dostęp do edukacji, dostęp do opieki zdrowotnej i usług rehabilitacyjnych, dostęp do usług wspierających aktywizację zawodową, wykluczenie cyfrowe oraz otoczenie instytucjonalne.

3.1. Środowisko rodzinne

Rola środowiska rodzinnego w aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi nie jest jednoznaczna. Wyniki badań wskazują, że otoczenie rodzinne wskazywane jest jako determinant niskiego poziomu aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich prawie wyłącznie przez przedstawicieli organizacji pozarządowych. W badaniach „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” przedstawiciele organizacji pozarządowych byli jedyną grupą, która negatywnie oceniła wpływ rodziny na proces aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Aż 30,2% spośród ankietowanych pracowników trzeciego sektora stwierdziło, że rodziny raczej nie chcą, aby osoba niepełnosprawna pracowała¹⁵.

.....
14 A. Barczyński, *Propozycje narzędzi likwidacji zidentyfikowanych barier zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w: Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych – możliwości przełamywania barier zatrudniania. Materiały z konferencji „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych” 19.03.2008*, s. 80.

15 A. Barczyński, P. Radecki, *Raport z badań „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” przeprowadzonych w ramach realizacji Partnerskiego Projektu „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”*, Warszawa 2008, s. 137-139.

29,1% osób niepełnosprawnych biorących udział w badaniach stwierdziło, że rodziny raczej chcą, żeby pracowali. Tyle samo osób uznało, że rodzinom bardzo zależy żeby podjęły one zatrudnienie¹⁶. Powyższe dane potwierdzają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w lutym wśród beneficjentów projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich”¹⁷. Spośród 66 osób, które wzięły udział w badaniu, zaledwie cztery osoby (6%) uznały, iż jedną z przyczyn pozostawania przez nie bez pracy jest niechęć rodziny do podjęcia przez nie zatrudnienia.

3.2. Dostęp do edukacji

Jednym z kluczowych obszarów determinujących poziom aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich jest dostęp do edukacji i wykształcenia. Niski poziom wykształcenia znacznie ogranicza szanse na rynku pracy, zwiększając jednocześnie ryzyko wykluczenia społecznego. W Polsce istnieją znaczące dysproporcje w poziomie wykształcenia pomiędzy osobami niepełnosprawnymi a zdrowymi. W 2009 roku 38% populacji osób niepełnosprawnych posiadało wykształcenie co najwyżej gimnazjalne (wskaźnik ten dla całej populacji kształtował się na poziomie 24%). Wyższym wykształceniem legitymowało się 6% osób niepełnosprawnych (wśród wszystkich Polaków wykształcenie wyższe miało 16%)¹⁸.

W populacji osób niepełnosprawnych zauważalne są znaczące różnice w strukturze wykształcenia mieszkańców miast i wsi. Niepełnosprawne kobiety w mia-

.....

16 *Tamże*, s. 136-139.

17 Projekt „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich” realizowany był przez Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo przy współfinansowaniu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w okresie 01.01.2010 do 31.03.2013.

18 R. Śleboda, *Kierunek i poziom wykształcenia osób z niepełnosprawnością*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problem, rozwiązania” 2012, nr II, s. 116.

stach pięciokrotnie częściej legitymują się wyższym wykształceniem niż niepełnosprawne mieszkanki wsi. W grupie niepełnosprawnych mężczyzn wyższe wykształcenie posiada sześciokrotnie mniej mieszkańców wsi niż miast¹⁹. Dane te potwierdzają wyniki badania przeprowadzonego wśród beneficjentów projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich”. Spośród 66 uczestników badania zaledwie 4 osoby legitymowały się wykształceniem wyższym, 40 osób miało wykształcenie średnie, 11 osób zawodowe i 11 osób podstawowe²⁰.

3.3. Dostęp do usług wspierających aktywizację zawodową

Niepełnosprawni mieszkańcy wsi w szczególny sposób wymagają pomocy w wyborze lub zmianie odpowiedniego dla siebie zawodu, przygotowania do pracy zawodowej, a także pomocy w znalezieniu zatrudnienia²¹. Badania przeprowadzone w województwie lubelskim pokazują, że główną instytucją wspierającą osoby niepełnosprawne zamieszkujące na wsiach w procesie aktywizacji zawodowej są Powiatowe Urzędy Pracy (twierdzi tak 20,86% badanych). Usługami, z których najczęściej korzystają osoby niepełnosprawne z terenów wiejskich, są pośrednictwo pracy (42,7% badanych), wsparcie psychiczne (34,24%), szkolenia zawodowe (20,65%) oraz doradztwo zawodowe (18,78%)²².

.....

19 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, *dz. cyt.*, s. 73.

20 Ministerstwo Edukacji Narodowej, *dz. cyt.*, s. 8-9.

21 T. Majewski, *Osoby niepełnosprawne: problemy, potrzeby i możliwości zawodowe, w: Materiały szkoleniowe do cykli szkoleniowych prowadzonych przez Krajową Izbę Gospodarczo-Rehabilitacyjną w ramach realizacji Projektu Partnerskiego pt.: „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”*, s. 15-16.

22 Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, *Determinanty aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych zamieszkałych na obszarach wiejskich w województwie lubelskim. Raport z badań*, Biała Podlaska 2011, s. 64, 69.

Powyższe dane potwierdzają rozmowy z uczestnikami III edycji projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich”. Wielu z nich korzystało z usług wspierających proces aktywizacji zawodowej oferowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy. Jednocześnie jednak dla części uczestników projektu udział w nim był pierwszą okazją do skorzystania z konsultacji z doradcą zawodowym oraz ze szkoleń. Rozmowy telefoniczne przeprowadzane z beneficjentami I i II edycji projektu podczas badania ankietowego w lutym 2013 roku pokazały, że osoby, które zakończyły już swój udział w projekcie, chciałyby mieć dalszą możliwość korzystania z usług wspierających aktywizację zawodową.

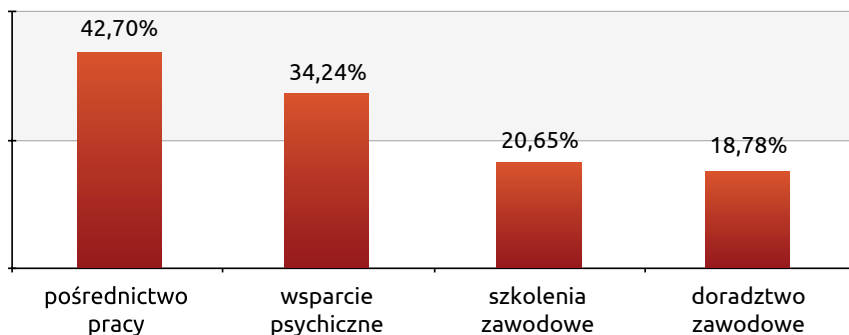
3.4. Dostęp do opieki zdrowotnej i usług rehabilitacyjnych

Większość niepełnosprawnych mieszkańców wsi jako główną przyczynę braku aktywności zawodowej wskazuje dolegliwości zdrowotne. Stan zdrowia znalazł się na trzecim miejscu wśród przyczyn zaniechania aktywności zawodowej przez osoby niepełnosprawne, wskazywanych przez uczestników badania „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych”²³. Również uczestnicy badania ankietowego przeprowadzonego wśród beneficjentów projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich” jako jedną z głównych barier na drodze do podjęcia zatrudnienia wskazywali dolegliwości zdrowotne. Spośród 19 biernych zawodowo uczestników badania ankietowego aż 14 osób (73,7%) wskazało zły stan zdrowia jako jedną z przyczyn pozostawania bez zatrudnienia.

Osoby niepełnosprawne zamieszkujące na wsiach mają utrudnioną moż-

.....

23 A. Barczyński, P. Radecki, *Raport z badań „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” przeprowadzonych w ramach realizacji Partnerskiego Projektu „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”*, Warszawa 2008, s. 104.

Usługi aktywizacji zawodowej, z których najczęściej korzystają niepełnosprawni mieszkańcy wsi

liwość korzystania z opieki zdrowotnej i usług rehabilitacyjnych. Jedynym lekarzem, do którego mają one stały dostęp, jest lekarz podstawowej opieki zdrowotnej. Wiele trudności (m.in. z powodu odległości) sprawia natomiast osobom niepełnosprawnym na wsiach korzystanie z pomocy lekarzy specjalistów²⁴. Skalę tego zjawiska pokazują wyniki przeprowadzonych w 2010 roku badań mających na celu sprawdzenie zapotrzebowania na usługi i innego rodzaju pomoc świadczoną osobom niepełnosprawnym zamieszkującym obszary wiejskie województwa lubelskiego. 98,75% badanych osób potwierdziło dostępność w swojej najbliższej okolicy lekarza rodzinnego, a 92,21% – lekarza dentystry. Lekarze specjaliści byli dostępni w najbliższej okolicy dla 77,19% badanych. Najgorzej dostępne okazały się szpitale – nie znajdowały się one w pobliżu miejsca zamieszkania blisko 40% respondentów²⁵.

.....
24 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, *dz. cyt.*, s. 46, 92.

25 M. Makara-Studzińska, J. Moryłowska-Topolska, E. Rudnicka-Drożak, *Zapotrzebowanie na usługi świadczone osobom niepełnosprawnym zamieszkującym obszary wiejskie województwa lubelskiego*, *Medycyna Ogólna*, 2010, nr 16, s. 454-461.

Niewielu z nich ma możliwość korzystania z rehabilitacji w pobliżu miejsca swojego zamieszkania, co sprawia, że wiele osób z niej rezygnuje. To przyczynia się z kolei do pogorszenia stanu zdrowia i nierzadko uniemożliwia podjęcie zatrudnienia²⁶.

3.5. Wykluczenie cyfrowe

Istotnym obszarem przyczyniającym się do niskiego poziomu aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi jest wykluczenie cyfrowe. Zgodnie z danymi Diagnozy Społecznej 2011 z komputera i internetu nie korzysta prawie połowa mieszkańców wsi²⁷. Wiele osób nie ma motywacji do pracy z komputerem, bądź też nie ma środków na jego zakup. Osoby, w których gospodarstwach domowych znajduje się komputer, często nie potrafią go obsługiwać, a w swojej najbliższej okolicy nie mają możliwości skorzystania z bezpłatnych kursów i szkoleń, podczas których mogłyby się tej obsługi nauczyć²⁸.

Powyższe informacje potwierdzają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczestników projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich”. Spośród 66 ankietowanych uczestników projektu dostęp do komputera i internetu

.....
26 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, dz. cyt., s. 92.; Dane własne na podstawie rozmów z uczestnikami wyjazdowych warsztatów psychoedukacyjnych odbywających się w ramach III edycji projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich.

27 J. Czapiński, T. Panek, Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków, Warszawa 2011, s. 310.

28 M. Gromek, *Rozmowa z Jackiem Zadrożnym*, <http://www.internetnawsi.pl/aktualnosci/wykluczenie-cyfrowe-osob-niepelnosprawnych> (01.03.2013); Dane własne na podstawie rozmów z uczestnikami wyjazdowych warsztatów psychoedukacyjnych odbywających się w ramach III edycji projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich.

w swoim gospodarstwie domowym miało 68% osób, natomiast korzystanie z komputera i internetu na terenie gminy możliwe było dla 12% badanych. Dostępu do komputera i internetu w domu bądź też na terenie gminy nie miało aż 20% uczestników projektu.

Wykluczenie cyfrowe niepełnosprawnych mieszkańców wsi w bezpośredni sposób przekłada się na niski poziom aktywności zawodowej tej grupy społecznej. Większość pracodawców wymaga bowiem od swoich pracowników przynajmniej podstawowych umiejętności w zakresie obsługi komputera i internetu, co związane jest z faktem, iż komputery wykorzystywane są aż w 95,7% przedsiębiorstw w Polsce²⁹.

Brak dostępu do komputera i internetu i/lub nieumiejętność ich obsługi stanowią dla niepełnosprawnych mieszkańców wsi przeszkodę uniemożliwiającą podjęcie pracy zdalnej (telepracy). Ponieważ głównymi wymogami telepracy są posiadanie komputera i internetu oraz dobra umiejętność ich obsługi, osoby niepełnosprawne, które tych warunków nie spełniają, nie mają możliwości podjęcia tej nierzadko jedynej dla nich dostępnej formy zatrudnienia³⁰.

3.6. Otoczenie instytucjonalne

Na obszarach wiejskich funkcjonuje niewiele instytucji mogących udzielać wsparcia osobom niepełnosprawnym, a specyfika ich działania jest inna niż specyfika działania analogicznych instytucji w miastach.

Gminy wiejskie borykają się zazwyczaj z trudną sytuacją finansową, co spr-

.....

29 Główny Urząd Statystyczny, *Spółeczeństwo Informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2007-2011*, Warszawa 2012, s. 40-42.

30 A. Barczyński, P. Radecki, *dz. cyt.*, s. 61.

wia, że potrzeby społeczne ich mieszkańców odsuwane są na dalszy plan. Przedstawiciele instytucji gminnych zazwyczaj nie mają wiedzy zarówno na temat liczby osób niepełnosprawnych zamieszkujących na terenie gminy, jak i na temat sposobów prowadzenia polityki ukierunkowanej na wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych³¹.

Podczas rekrutacji gmin do III edycji projektu „e-Centra szansą na usamodzielnienie się osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich” wysłano zaproszenia do kilkudziesięciu gmin z terenu całej Polski. Kontakt telefoniczny z Urzędami Gmin pokazał, że wielu pracowników urzędów uważa, że na terenie ich gmin problem niepełnosprawności nie występuje lub też jest on znikomy.

Uczestnicy badania „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” określili zaangażowanie administracji gminnej w proces aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych jako raczej przeciętne i niskie. Jako zupełnie niezaangażowaną administrację gminną postrzega 24,5% osób niepełnosprawnych³². Wyniki przytoczonego powyżej badania potwierdzają wnioski z badania „Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w małych miastach i na terenach wiejskich. Uwarunkowania sukcesów i niepowodzeń”. Spośród instytucji działających na terenie gmin, w których prowadzone były badania, żadna nie posiadała strategii na rzecz osób niepełnosprawnych, a pomoc osobom niepełnosprawnym w każdej z nich ograniczała się do doraźnej pomocy materialnej³³.

.....

31 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, *dz. cyt.*, s. 41.

32 A. Barczyński, P. Radecki, *dz. cyt.*, s. 132-133.

33 B. Gąciarz, A. Ostrowska, W. Pańków, *dz. cyt.*, s. 41.

4 Sposoby zwiększania poziomu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych zamieszkujących tereny wiejskie

4.1. Projekt „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich”

Przedstawione powyżej czynniki determinujące niską aktywność zawodową niepełnosprawnych mieszkańców wsi pokazują, że konieczne jest podejmowanie działań ukierunkowanych z jednej strony na bezpośrednie zwiększanie poziomu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych zamieszkujących tereny wiejskie, z drugiej strony natomiast na oddziaływanie na obszary generujące bierną postawę niepełnosprawnych mieszkańców wsi na rynku pracy.

Przykładem takich działań był projekt „e-Centra szansą na usamodzielnienie się niepełnosprawnych mieszkańców z terenów wiejskich” realizowany przez Fundację Aktywizacja (dawniej Fundację Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnym Ruchowo), współfinansowany ze środków PFRON. Celem projektu było zwiększenie samodzielności osób niepełnosprawnych (beneficjentów). Do realizacji celów projektu został wykorzystany potencjał Centrów Kształcenia na Odległość na Wsiach. Łącznie w trzech edycjach projektu wzięło udział 185 osób, beneficjenci korzystali z bezpłatnych warsztatów psychoedukacyjnych, szkoleń oraz spotkań w ramach środowiskowych grup wsparcia.

Projekt umożliwił wspieranie uczestników w obszarach determinujących niską aktywność zawodową niepełnosprawnych mieszkańców wsi. Możliwość udziału w bezpłatnych i odbywających się na terenie gminy szkoleniach przyczyniła się do wzrostu wiedzy i umiejętności uczestników projektu, a także umożliwiła im korzystanie z kształcenia ustawicznego. Położenie w projekcie nacisku na zwiększenie umiejętności niepełnosprawnych mieszkańców wsi w zakresie obsługi komputera i Internetu przyczyniło się do zmniejszenia w tej grupie społecznej poziomu wykluczenia cyfrowego.

Cennym doświadczeniem była dla uczestników projektu możliwość korzystania z usług wspierających aktywizację zawodową - warsztatów z zakresu psychoedukacji, aktywizacji zawodowej, pośrednictwa pracy oraz prawa pracy. Dzięki temu beneficjenci zwiększyli swoją motywację do podjęcia zatrudnienia. Konsultacje z doradcą zawodowym/psychologiem pomogły im natomiast zaplanować ścieżkę swojego rozwoju zawodowego i społecznego.

Integralnym elementem projektu były wyjazdowe warsztaty psychoedukacyjne, podczas których beneficjenci poza udziałem w warsztatach mieli możliwość korzystania z zabiegów rehabilitacyjnych.

Jedną z największych wartości wyjazdowych warsztatów psychoedukacyjnych stało się zaangażowanie rodzin uczestników w proces ich usamodzielniania się oraz aktywizacji zawodowej i społecznej. Przedstawiciele rodzin, towarzysząc swoim podopiecznym podczas warsztatów, mieli okazję poszerzyć swoją wiedzę na temat niepełnosprawności oraz sposobów zwiększania samodzielności osób niepełnosprawnych.

Trzyletni okres realizacji projektu umożliwił wypracowanie modelu działań aktywizacyjnych. Jego skuteczność potwierdzają wyniki monitoringu zatrudnienia przeprowadzonego we wrześniu i październiku 2012 roku wśród uczestników I i II edycji projektu. W monitoringu wzięło udział 37,2% beneficjentów obu edycji. Z uzyskanych danych wynika, iż zatrudnienie po zakończeniu udziału w projekcie podjęło aż 20% beneficjentów.

Powyższe dane jednoznacznie pokazują, iż niezbędnym elementem zwiększania poziomu aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców terenów wiejskich jest kompleksowe i jednoczesne oddziaływanie na te obszary, które determinują niski poziom aktywności zawodowej niepełnosprawnych mieszkańców wsi.

4.2. projekt „Wsparcie środowiska osób niepełnosprawnych z terenów wiejskich i małomiasteczkowych”

Strategicznym celem projektu jest pomoc osobom z całego kraju w wyjściu z sytuacji zagrożenia wykluczeniem społecznym przez podniesienie ich kwalifikacji i kompetencji, wyposażenie w umiejętności poruszania się po rynku pracy i zmobilizowania do aktywnego poszukiwania zatrudnienia.

Projekt skierowany jest do 2000 niepełnosprawnych mieszkańców wsi i małych miast z całego kraju. Zakłada on przeprowadzenie ogólnopolskich, kompleksowych działań aktywizujących zawodowo i społecznie osoby niepełnosprawne, pracę z ich najbliższym otoczeniem (szkolenia, porady i konsultacje dla członków rodzin i lokalnych społeczności), a także kampanię skierowaną do 100 000 pracodawców. Projekt realizowany jest w oparciu o autorski „Program usług skierowanych do osób niepełnosprawnych”.

Oferowane wsparcie polegać będzie na doradztwie zawodowym, prawnym, psychologicznym, wsparciu trenera pracy, uczestnictwie w warsztatach umiejętności społecznych, indywidualnie dobranych szkoleniach, płatnych stażach, praktykach zawodowych, warsztatach wyjazdowych, dofinansowaniu kosztów rozpoczęcia lub kontynuacji nauki.

Efektem zrealizowanego projektu ma być wejście, co najmniej 400 osób z niepełnosprawnością rzadką i/lub sprzężoną na rynek pracy jako przeszkolonych i pełnowartościowych pracowników.

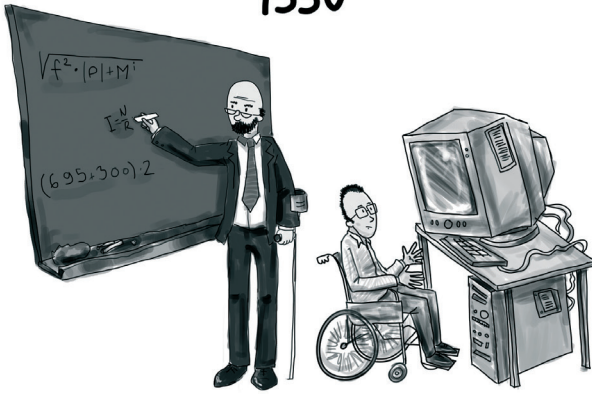
O autorce

Karolina Włodarczyk – absolwentka kierunku nauki o rodzinie na Uniwersytecie Opolskim oraz Studium Systemowej Terapii Rodzin. Koordynator projektów finansowanych z różnych źródeł. Certyfikat IPMA poziom D. Od 2011 roku pracuje w Fundacji Aktywizacja.

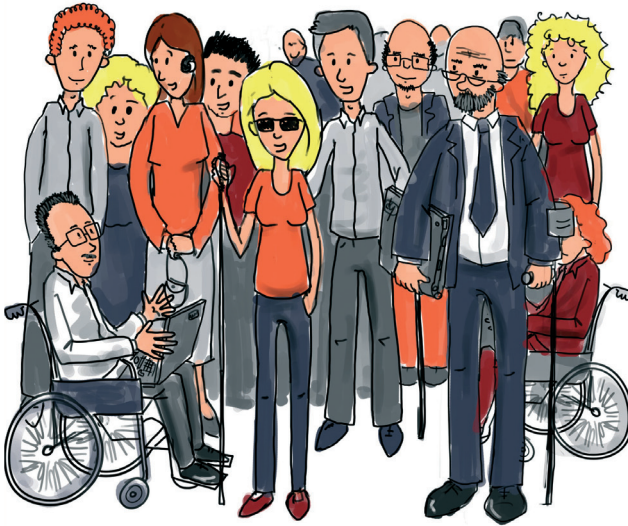
Bibliografia

- BARCZYŃSKI A., *Propozycje narzędzi likwidacji zidentyfikowanych barier zatrudnienia osób niepełnosprawnych, w: Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych – możliwości przełamania barier zatrudniania. Materiały z konferencji „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych” 19.03.2008.*
- BARCZYŃSKI A., RADECKI P., *Raport z badań „Identyfikacja przyczyn niskiej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych” przeprowadzonych w ramach realizacji Partnerskiego Projektu „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”, Warszawa 2008.*
- BIURO PEŁNOMOCNIKA RZĄDU DS. OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH, *Informacja analityczna nt. sytuacji osób niepełnosprawnych w 2011 roku. Statystyczny opis sytuacji osób niepełnosprawnych w 2011 roku*, <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach/rynek-pracy/informacje-i-dane-dotyczacze-rynku/>, (27.02.2013).
- CHEŁŃ-DOMINCZAK A., POZNANSKA D., *Promocja zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy, Międzynarodowa Organizacja Pracy*, Budapeszt 2007.
- CZAPIŃSKI J., PANEK T., *Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa 2011.
- GĄCJARZ B., OSTROWSKA A., PANKÓW W., *Integracja społeczna i aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych zamieszkałych w małych miastach i na terenach wiejskich – uwarunkowania sukcesów i niepowodzeń*, Warszawa 2008.
- GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY, *Kwartalne Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)*, dane średnioroczne.
- GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY, *Pojęcie stosowane w badaniach statystycznych statystyki publicznej. Bezrobotni według BAEL i NSP 2002*, http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-20.htm, (27.02.2013).
- GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY, *Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2012.
- GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY, *Społeczeństwo Informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2007-2011*, Warszawa 2012, s. 40-42.
- GROMEK M., Rozmowa z Jackiem Zadrożnym, <http://www.internetnawsi.pl/aktualnosci/wykluczenie-cyfrowe-osob-niepelnosprawnych> (01.03.2013);
- KISIELEWSKA-MELLER J., *Uszkodzenie słuchu a społeczna marginalizacja, dyskryminacja, wykluczenie*, w: GRZESIAK H., FRYZA M., RATAJCZAK K. (red.), *Wykluczenie społeczne wczoraj i dziś*, Poznań 2012.
- MAJEWSKI T., *Osoby niepełnosprawne: problemy, potrzeby i możliwości zawodowe*, w: *Materiały szkoleniowe do cykli szkoleniowych prowadzonych przez Krajową Izbę Gospodarczo-Rehabilitacyjną w ramach realizacji Projektu Partnerskiego pt.: „Kluczowa rola gminy w aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”*.
- MAKARA-STUDZIŃSKA M., MORYŁOWSKA-TOPOLSKA J., RUDNICKA-DROZAK E., *Zapotrzebowanie na usługi świadczone osobom niepełnosprawnym zamieszkującym obszary wiejskie województwa lubelskiego*, Medycyna Ogólna, 2010, nr 16.
- MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ, *Program Rozwoju Edukacji na Obszarach Wiejskich na lata 2008- 2013*, Warszawa 2008.
- PAŃSTWOWA SZKOŁA WYŻSZA IM. PAPIEŻA JANA PAWŁA II W BIAŁEJ PODLASKIEJ, *Determinanty aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych zamieszkałych na obszarach wiejskich w województwie lubelskim. Raport z badań*, Biała Podlaska 2011.
- RADA MINISTRÓW, *Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2011 roku na rzecz realizacji uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 roku Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, Warszawa 2012.
- ROKICKI B., HRYNIEWICKA A., *Definicje bezrobocia, jego przyczyny i konsekwencje*, w: ARENDT Ł., HRYNIEWICKA A., KULAK-DOŁATA I., ROKICKI B., *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, Warszawa 2012.
- ŚLEBODA R., *Kierunek i poziom wykształcenia osób z niepełnosprawnością*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problem, rozwiązania” 2012, nr II.
- ZGROMADZENIE OGÓLNE ONZ, *Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych*, New York 2006.

1990

2013

Centra Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych

Białystok

ul. Legionowa 28 lok. 609
15-281 Białystok
tel. 85 679 26 65
e-mail: bialystok@idn.org.pl

Bydgoszcz

ul. Gajowa 99
85-717 Bydgoszcz
tel. 52 516 46 14
e-mail: bydgoszcz@idn.org.pl

Łódź

ul. Dowborczyków 30/34 II p.
90-019 Łódź
tel. 42 237 55 19
e-mail: lodz@idn.org.pl

Opole

ul. Ozimska 25
45-057 Opole
tel. 77 542 19 01
e-mail: opole@idn.org.pl

Poznań

ul. Poznańska 62 lok. 101
60-853 Poznań
tel. 511 944 261
e-mail: poznan@idn.org.pl

Rzeszów

al. Rejtana 10
35-310 Rzeszów
tel. 511 944 280
e-mail: rzeszow@idn.org.pl

Warszawa

ul. Narbutta 49/51
02-529 Warszawa
tel. 22 565 48 79
e-mail: warszawa@idn.org.pl

Wrocław

pl. Strzelecki 25
50-224 Wrocław
tel. 511 944 212
e-mail: wroclaw@idn.org.pl

Zadanie jest realizowane dzięki dofinansowaniu ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach projektu „Centrum Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych – Oddziały Bydgoszcz i Łódź”.

ISBN 978-83-932732-4- 9